

11. Жоравович Д.О. Правові аспекти визначення статусу самозайнятої особи // Форум права. – № 3. – 2012. – С. 190–195.
12. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 року № 5076-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 27. – Ст. 282.
13. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 року № 3425-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 383.
14. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232.
15. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

УДК 349.2

ПАНЧЕНКО М.В.

ТЕНДЕНЦІЇ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ ПРАЦІВНИКІВ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У статті на основі норм чинного законодавства проведено аналіз тенденцій удосконалення механізму правового регулювання статусу працівників Служби безпеки України.

Ключові слова: механізм, Служба безпеки України, працівник, статус, структура, регулювання.

В статье на основе норм действующего законодательства проведен анализ тенденций совершенствования механизма правового регулирования статуса работников Службы безопасности Украины.

Ключевые слова: механизм, Служба безопасности Украины, работник, статус, структура, регулирование.

The article is based on current legislation conducted an analyze of the improving trends the mechanism of legal regulation of the status of employees of the Ukrainian Security Service.

Key words: mechanism, the Security Service of Ukraine, employee, status, structure, regulation.

Вступ. Трансформація соціально-економічних умов розвитку державності і громадянського суспільства в Україні вимагає перегляду цілей, завдань, форм і методів організації та функціонування органів безпеки, що привело цю систему органів до кризового стану, коли чинне їх нормативно-правове забезпечення перестало відповідати вимогам сучасного суспільного життя. Багато нормативних актів, які регулюють діяльність працівників СБ України, сьогодні перетворилися з ефективних регуляторів у гальма процесу. Вказана ситуація негативно впливає на ефективність цієї діяльності. Але, на наш погляд, не варто розглядати такий стан лише як негативний – це закономірний показник розвитку будь-якої системи, ніби пауза перед початком потужних процесів реформування. За цей час можна проаналізувати досягнуті результати діяльності органів безпеки, закласти підґрунтя для удосконалення їхнього правового статусу відповідно до принципів побудови правової, демократичної, соціальної держави, якою є наша країна.

© ПАНЧЕНКО М.В. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін (Навчально-науковий гуманітарний інститут Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського)

Постановка завдання. Служба безпеки України внаслідок специфічного кола питань, що належать до її компетенції, та її широких можливостей, що зумовлюється покладеними на неї завданнями, основними з яких є захист прав громадян та забезпечення державної безпеки, посідає окреме місце в системі правоохоронних органів. А тому логічним є виокремлення СБ України серед інших правоохоронних органів.

Результати дослідження. Однак завдання, що покладені на Службу безпеки України, значно відрізняють її від інших органів, які опікуються питаннями правоохоронної діяльності, забезпечення безпеки та правопорядку. Законодавець визначив статус Служби безпеки України як правоохоронного органу спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України. Проте у світовій практиці існує концептуальне розділення власне правоохоронних органів, до яких належить, приміром, поліція, і спецслужб, яке впливає, зокрема, з наявності принципових відмінностей заходів забезпечення безпеки певною спеціальною структурою від форм організації правоохоронної діяльності держави в галузі виявлення, попередження і припинення різного роду протиправної та кримінальної діяльності. Якщо виходити з того, що СБ України все ж таки є спецслужбою, а не органом, який повторює функції та повноваження міліції, то відповідний статус повинен бути закріплений і в законодавстві [1].

Діяльність спецслужб зазвичай полягає у контррозвідувальній протидії розвідувальній діяльності, у боротьбі з організованими з-за кордону антидержавними проявами, а також різного роду рухами, що мають антиконституційну спрямованість. Все це – специфічні функції, які значно відрізняються від функцій міліції. З цього випливає, що повноваження спецслужб також мають бути специфічними. Зокрема, їм не повинні надаватися такі міліцейські функції, як здійснення оперативно-розшукових заходів, можливість проводити затримання, допити та інші (котрі мають каральний характер), інакше це може привести до надмірної концентрації повноважень в одному потужному органі, подібному до радянського КДБ [2]. Отже, саме питання статусу СБ України та її працівників сповнене суперечностей і потребує окремого законодавчого регулювання.

Серед основних проблем, які стосуються реформування Служби безпеки України та удосконалення механізму правового регулювання статусу працівників Служби безпеки України, можна назвати недоліки у структурно-функціональному аспекті її організації та невідповідність вимогам європейських і євроатлантичних структур, а також значний ризик проведення таких реформ, котрі в підсумку можуть не підвищити, а навіть знизити ефективність її діяльності.

Перед науковцями постає важливе завдання щодо вчасного розуміння вказаних змін, їх оцінювання та розроблення ґрунтовних пропозицій із приводу подальших напрямів удосконалення статусу працівників СБ України. Отже, виникає пряма залежність якості означених трансформуючих процесів від якості нормативно-правового забезпечення та наукових доробок у цій сфері. Тому реформування нормативно-правового забезпечення потребує значної за обсягом і важкої роботи науковців та практиків щодо з'ясування різних питань, у більшості пов'язаних із теоретичним підґрунтям вказаних процесів [3]. Ефективним інструментом у зазначеному напрямі є упровадження дієвих механізмів правового регулювання.

Так, у юридичній літературі існують різні підходи до визначення поняття, сутності та значення механізму правового регулювання. Наприклад, на думку С.О. Комарова, механізм правового регулювання виражає діяльнісний бік процесу переводу нормативності права в упорядкованість суспільних відносин. При цьому правове регулювання являє собою тривалий процес, який розпадається на стадії, на кожній із котрих працюють особливі юридичні засоби, що у сукупності становлять механізм правового регулювання [4]. Проте таке твердження С.О. Комарова дещо не збігається з думками інших науковців. Зокрема, М.І. Матузов і О.В. Малько відстоюють позицію про існування п'яти стадій механізму правового регулювання, додаючи до чотирьох вищевказаних основних стадій ще і таку, на якій відбувається визначення спеціальних умов, за настання яких «включається» дія загальних програм і які дають змогу перейти від загальних правил до більш детальних [5]. Аналіз наведених суджень авторів щодо розуміння сутності, природи й елементного складу явища «механізм правового регулювання» дає змогу виокремити його найсуттєвіші ознаки:

- а) механізм правового регулювання – це система юридичних засобів;
- б) це система юридичних засобів, яка покликана найоптимальнішим чином впорядковувати ті чи інші питання суспільного життя;
- в) така система юридичних засобів представлена в динамічному, «працюючому» вигляді;
- г) поняття механізму правового регулювання походить від поняття правового регулюван-

ня. Цим насамперед визначається місце і значення механізму правового регулювання у загальній теорії права та галузевих юридичних науках.

Проте конструктивним із позиції розуміння сутності механізму правового регулювання статусу працівників Служби безпеки України та з'ясування напрямів і шляхів його подальшого удосконалення є розгляд цього соціально-юридичного феномена з інструментального, психологічного та соціального боків. Інструментальний чи спеціально-юридичний аспект механізму правового регулювання статусу працівників Служби безпеки України охоплює увесь комплекс засобів, увесь юридичний інструментарій, задіяний у процесі правового регулювання організаційної побудови і функціонування органів, структур та підрозділів органів безпеки, проходження служби їх особовим складом. Інструментальний підхід стосовно питання сутності і природи механізму правового регулювання безпосередньо пов'язаний з особливостями правозастосовчої і правороз'яснювальної діяльності СБ України. Особливості правозастосовчої діяльності СБ України полягають у тому, що, по-перше, об'єктом правозастосування тут є суспільні відносини, що становлять частину правопорядку у сфері діяльності органів, структур та підрозділів органів безпеки. По-друге, суб'єктами правозастосовчого процесу є компетентні органи СБ України. Не всі працівники СБ України мають право здійснювати правозастосовчу діяльність (працівники інформаційно-аналітичної групи, секретаріату, господарчого і фінансового відділів), у інших ці повноваження мають обмежений характер. Одні здійснюють її у зв'язку з управлінською діяльністю, інші фактично зайняті тільки правозастосовчою діяльністю, реалізують юрисдикційну її форму.

Українською важливо задля удосконалення правового статусу працівників СБ України систематизувати та упорядкувати наявний розгалужений нормативно-правовий масив у сфері організації та функціонування цієї структури.

Одним зі складників системи національної безпеки є посилення демократичного контролю за діяльністю у сфері державної безпеки. Розвиток громадянського суспільства і його демократичних інститутів в Україні вимагає розроблення та впровадження дієвого контролю з боку держави над системою внутрішніх служб, який відповідає формам, змісту та практиці, прийнятним у демократичних країнах.

Головними елементами механізму реалізації прав і свобод працівників Служби безпеки України є процес управління і право. Важливість права як засобу управління зумовлюється його властивостями. Що краще вони виражені, то ефективнішим є позитивний вплив права, правових засобів на організаційно-управлінські відносини, які виникають, розвиваються і припиняються у сфері забезпечення безпеки правоохоронних органів та особистої безпеки їхніх співробітників.

Удосконалення актів реалізації прав і обов'язків працівників Служби безпеки України передбачає наявність соціальних гарантій працівників (обов'язкове страхування у разі нещасних випадків під час виконання службових обов'язків, медичне обслуговування, створення відповідних умов праці та відпочинку); спроможність працівників задовольнити свої матеріальні потреби та потреби сім'ї.

Також потрібно удосконалювати організаторську діяльність керівників усіх рівнів та підлеглого особового складу за такими напрямками, як аналіз організаційно-правових та соціально-економічних умов здійснення правоохоронної діяльності та чинників, що визначають реальний рівень професійного ризику; обґрунтування та подання пропозицій до відповідних державних структур із підвищення рівня захищеності та безпеки працівників; вчасне доведення до підлеглих наказів, директив, інструкцій, практичних рекомендацій та оперативної інформації стосовно питань особистої безпеки; поширення передового досвіду та проведення з підлеглими розбору ситуацій, які призвели або могли призвести до нещасних випадків; здійснення результативних контактів із державними органами (з іншими правоохоронними органами також), громадськими і приватними організаціями та об'єднаннями, засобами масової інформації, населенням для забезпечення більш високого рівня професійної захищеності та безпеки працівників.

Необхідно зазначити, що важливу роль у напрямі удосконалення правового статусу працівників СБ України відіграє чітко налагоджений механізм прийняття нормативно-правових актів загального і спеціального характеру, які мають на меті саме врегулювання за допомогою правових засобів найважливіших моментів належної організації та ефективного функціонування органів безпеки. Отже, можна чітко простежити за прямим зв'язком між службовою діяльністю державних посадовців та належним обсягом і якістю заходів у сфері нормативно-правового забезпечення зазначеної діяльності. Незважаючи на те, що належним нормативно-правовим шляхом вже забезпечені численні моменти щодо виникнення, розвитку і припинення службово-трудових

відносин, все ж таки належного нормативного забезпечення потребує велика кількість питань, пов'язаних із проходженням служби працівниками СБ України. Зазначені заходи є терміновими та потребують не тільки прийняття нових комплексних нормативно-правових актів, але і вдосконалення та внесення змін до чинних актів у цій сфері. Важливо те, що саме висококваліфікована та якісна діяльність щодо удосконалення чинних та розроблення нових нормативно-правових актів у сфері належної організації та діяльності СБ України буде гарантувати високу ефективність функціонування останньої під час виконання службових завдань. Водночас неналежно організований нормотворчий механізм може викликати численні проблеми у реалізації відповідних функцій, породжувати протиріччя і непорозуміння серед їх виконавців, погіршувати якісні показники правозастосовочого процесу та взагалі позбавляти нормативно-правове регулювання притаманної йому соціальної цінності. У зв'язку з тим, що правотворча діяльність державних органів відображає дійсний стан урегулювання суспільних відносин «у вигляді загальних норм особливого соціального характеру, юридичних норм, де вони набувають більш загального формально-юридичного характеру» [6], у сучасних цивілізованих умовах вказана діяльність має здійснюватися на підставі керівних ідей, принципів, які визначають сутність та найбільш характерні риси державної служби. Вкрай необхідно, щоб зазначені принципи знайшли своє юридичне закріплення в законах та підзаконних нормативно-правових актах, особливо в умовах розбудови нашої правової країни.

Ефективне удосконалення правового статусу працівників СБ України неможливе без упровадження оптимізації нормотворчої діяльності у цій сфері, тому що оптимізація правотворчого процесу (законодавчого та підзаконного) взаємоузгоджує дії різних нормотворчих органів у державі. Саме у межах розпочатих процесів реформування державної служби оптимізація набуває додаткової актуальності, а певні її складники взагалі отримують особливу значущість (верховенство закону, облік загальних законів і принципів організації та функціонування державної служби, виключення дублювань у функціях та компетенції різних організаційно-інституційних державних структур, встановлення чіткого порядку та процедури розгляду нормативних колізій та прогалин, прозорість та вільний доступ виконавців до результатів відповідної правотворчої діяльності).

Висновки. Варто зазначити, що важливу роль у процесі підвищення ефективності механізму правового регулювання статусу працівників Служби безпеки України відіграє оптимізація нормотворчої діяльності, яка вимагає узгоджених дій різних нормотворчих органів. Під час реформування державної служби взагалі та СБ України зокрема стають значущими такі складники процесу оптимізації, як забезпечення верховенства закону, врахування загальних законів і принципів функціонування державної служби, усунення дублювання в діяльності різних організаційно-інституційних структур, визначення порядку і процедури вирішення нормативних колізій, доступність для виконавців результатів правотворчості.

З огляду на зазначені вище положення, на нашу думку, доцільно було би прийняти нові або внести зміни до чинних нормативно-правових актів щодо правового регулювання статусу працівників Служби безпеки України:

- прийняти Положення «Про суміщення та сумісництво професій (посад) в оперативних підрозділах правоохоронних органів України»;
- прийняти Положення «Про проходження служби працівниками Служби безпеки України, які працюють за трудовим договором».

Зазначені Положення безпосередньо регламентували би порядок проходження служби цієї категорії працівників Служби безпеки України, визначали б їхній правовий статус, що підвищило б ефективність діяльності Служби безпеки України у сфері гарантування безпеки людини, суспільства та держави.

Список використаних джерел:

1. Картавцев В.С. Закон «Про службу безпеки України» – у відповідність із вимогами часу / В.С. Картавцев, О.І. Черноусенко // Вісн Нац. акад. Служби безпеки України – 1995. – № 1. – С. 7–15.
2. Коровин В.В. История отечественных органов безопасности / В.В. Коровин. – М.: НОРМА-ИНФА-М, 1998. – 253 с.
3. Іншин М.І. Правове регулювання службово-трудової діяльності державних службовців як особливої категорії зайнятого населення України: навч. посіб. / М.І. Іншин. – Х.: Вид-во «ФІНН», 2010. – 672 с.

4. Комаров С.А. Общая теория государства и права / С.А. Комаров. – М.: Юрайт, 1998. – 416 с.
5. Теория государства и права: Курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова. – 2-е изд. перераб. и доп. – М: Юрист, 2001. – 776 с.
6. Комаров С.А. Общая теория государства и права / С.А. Комаров. – М.: Юрайт, 1998. – 416 с.

УДК 349.22

СИЧОВА В.В.

ОСНОВНІ СПОСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛОКАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

У статті на основі наукових поглядів учених досліджено теоретичні підходи до тлумачення таких понять, як «зобов'язання», «дозвіл» і «заборона». Наголошено, належне здійснення нормотворчої діяльності у сфері трудових відносин неможливе без відповідного забезпечення з боку держави. Доведено, що основними способами забезпечення локального правового регулювання трудових відносин в Україні є зобов'язання, дозвіл і заборона.

Ключові слова: *спосіб, зобов'язання, дозвіл, заборона, забезпечення, локальне регулювання, трудові відносини.*

В статье на основе научных взглядов ученых исследованы теоретические подходы к толкованию таких понятий, как «обязательство», «разрешение» и «запрет». Отмечено, что надлежащее осуществление нормотворческой деятельности в сфере трудовых отношений невозможно без соответствующего обеспечения со стороны государства. Доказано, что основными способами обеспечения локального правового регулирования трудовых отношений в Украине являются обязательства, разрешение и запрет.

Ключевые слова: *способ, обязательство, разрешение, запрет, обеспечение, локальное регулирование, трудовые отношения.*

The article, based on scientific views of scientists, the theoretical approaches to the interpretation of concepts such as “commitment”, “authorization” and “ban”. It was emphasized proper exercise of legislative activity in the field of labor relations is impossible without proper support from the state. It is proved that the main ways to ensure local legal regulation of labor relations in Ukraine are: commitment, permission and prohibition.

Key words: *way, liabilities, permit, prohibition, software, local regulation of labor relations.*

Вступ. Локальне правове регулювання трудових відносин сприяє розвитку демократичних засад у виробничій діяльності будь-якого підприємства чи організації. Відзначимо, що локальне, як і централізоване, правове регулювання трудових відносин потребує належного забезпечення, яке, у свою чергу, реалізується шляхом здійснення відповідних дій – способів забезпечення. Спосіб забезпечення – це поняття, яке змістовно характеризує дію щодо втілення правової гарантії, її реалізації. Вони визначають умови та підстави встановлення обов'язку інших осіб і застосування захисту суб'єктивних прав [1]. Відмітимо, що останніми роками локальні норми відіграють усе більшу роль у регулюванні трудових відносин, саме тому дослідження проблеми, визначеної в дослідженні, є актуальним і своєчасним.

© СИЧОВА В.В. – старший науковий співробітник секретаріату вченої ради (Харківський національний університет внутрішніх справ)